

žal rezultatov višje organiziranih šol. (Glej »Popotnik« 1939/40, št. 3-4.) Na teh šolah je naravnost nujna bogata mladinska (leposlovna in realna) knjižnica, tam morajo biti najboljše in v dovoljnem številu stenski in ročni zemljevidi, tu bi morali biti razni aparati in slike ter razna sredstva in pripomočki za tiho (osebno, skupinsko) umsko in ročno zaposlitev: učenje, pripravljanje, iskanje, vaja, preizkuševanje, itd. Če je pa dovolj, da se naš vaški otrok na nižje organizirani šoli nauči le pisanja, čitanja in nekaj računanja in brbljanja raznih sestavkov na pamet, potem — potem je pa vsa ta novejša in sodobna pedagogika, psihologija, metodika ali kakor se vsa ta »ropotija« imenuje ... res odvisna in nepotrebnost. Potem pa ni treba drugega kakor tablico s kamenčkom, oguljeno čitanko, ki je preromala že pet ali več rodov, pa palico in drilanje in drilanje.

Ne vemo, kakšno je ozadje pri zahtevi, da se naj prenese oskrbovanje ljudskih šol nazaj na občine, jasno je le, da to ni demokracija v širšem pomenu besede, najmanj pa je to demokratizacija kulture, vzgoje in izobrazbe. Bila bi, če bi bili vsi predeli naše domovine enakomerno obdarjeni z ekonomskimi sredstvi, da bi lahko vsaka najnižja samoupravna enotica zajemala za izobrazbo vaške mladine iz polnega in z vsem razumevanjem in žrtvovanjem za napredek. Tako je pa pravično, demokratično in nujno, da močnejši predeli in centri podpro šibkejša. Ne

milosčine, temveč vrnitev dolga in plačilo za težko delo in življenje v težkih predelih in razmerah. Tako bo rasel pravi duh narodnega občestva, duh skupnosti, enakosti in demokratičnosti.

Slovensko učiteljstvo se zaveda svojega poslanstva in želi dati zadnjemu otroku v zadnji slovenski vasi največ kar zmore dati, a dolžnost celotne slovenske javnosti in posebej še poklicanih in odločujočih činiteljev pa je, da ustvarijo solidne ekonomske pogoje za izobrazbo najširših plasti naroda t. j. da bo osigurano materialno vprašanje slovenske šole.

Storimo za »izobrazbo kmečke mladine« vse, posebno pa:

1. Vzdrževanje ljudskih šol naj ostane v kompetenci banovine, vključijo naj se še vsa samoupravna mesta. Poenostavi naj se poslovanje, da postane prožnejše in enostavnejše.

2. V kompetenco banovine naj se prenese tudi zidanje in prezidava šol ter oskrba šolskega inventarja.

3. Vaške šole je treba oskrbeti z vsemi potrebnimi pedagoško-didaktičnimi pripomočki in učili; posebno skrb pa je v tem pravcu posvetiti nižje organiziranim šolam.

4. Vsak otrok naj dobi vse učne pripomočke v šoli brez ozira na njegove gnotne prilike. Vsi naj bodo enako oskrbljeni s samoučili, naj ne bo siromašnejši prikrasjen tam, kjer mu daje zakon ljudske šole iste pravice (§§ 2., 4. in 127. z. o l. š.).

Za složnost vsega uradništva

Iz dneva v dan raste draginja in ogroža eksistenco tisočim in tisočim uradničkim družinam. Plača ne dosega niti eksistencnega minimuma. Državni uslužbenec zasluži komaj za golo življenje, t. j. za stanovanje in hrano. Za ostale potrebe kakor obleko, obutev, časopis, knjige, kurjavo, razsvetljavo ter kulturne potrebe pa mu ne ostane nič. V najnižjih skupinah ne zadostuje plača niti za hrano in stanovanje ter mora uslužbenec zadostiti ostalim članom v stanu primernim potrebam iz posojila. Tako brede uradništvo od meseca do meseca v večje dolgove, za njih odplačilo pa ni nobenega izgleda. Ako pride v družino še bolezen, če ima šoloobvezne otroke (za srednje in visoke šole), tedaj trpe domači v pravem pomenu besede pomanjkanje. Ni mi treba poudarjati, da je najbolj prizadeta družina, ker so izdatki zanjo 1, 2 ali večkrat večji kakor so izdatki samskega uradništva, plača pa je le ena (moževa) ali pol druga (moževa + ženinova). Družina je bila z zvišanjem najhujše prizadeta, pri povzemanju pa ni dobila tega nazaj, kar ji je bilo odvzeto. Tako so se njeni dohodki od leta do leta manjšali in so danes daleč pod življenjskim minimumom. Še prav posebno hudo se godi družinam zvanikov in služiteljev, katerih plače so tako male, da ne zadostujejo niti za golo življenje.

Povprečna plača državnega uradnika do V. pol. skupine znaša 1735 din, zvanikov 936 din in služiteljev 795 din. Od plače uradništva ostane povprečno 213 din (če plača hrano in stanovanje), od plač zvanikov in služiteljev pa ne ostane nič. Kako je mogoče živeti 2 članoma (možu in ženi) s plačo 795 dinarji! Dohodki nikakor niso v sorazmerju z življenjskim standardom. K temu moramo še dodati, da indeks cen stalno raste ter bo v najkrajšem času dosegel onega 1. 1929. Strahoten porast cen pada kot mola na drž. uslužbenstvo, katero čakajo še težji časi. Nekateri posamezniki pa si kopičijo denar, da že ne vedo kam z njim, drž. uslužbenci pa zamažajo na pravično povzemanje svojih prejemkov. Kako se je pri prejšnjih znižanjih vedno poudarjalo, da je znižanje le posledica padca cen življenjskih potrebščin. Takrat je bil motiv znižanja življenjska raven in prav ista zahteva danes povzemanje prejemkov. Cene rastejo že 1 leto ter se zadnje mesece skokoma dvigajo, pa ni nikogar, ki bi pomagal. V vseh

časopisih in na vseh zborovanjih se govori, da je treba nujno najti izhod iz nevdzdržnega stanja — povzemanja pa ni od nikoder. In izgleda, da ga še ne bo!

Kaj torej storiti? Rešitev je samo ena: vse stroke državnega uslužbenstva se morajo strniti v močno, enotno in zavedno organizacijo. Minil je čas, ko je vsako društvo delovalo le za izboljšanje položaja lastnih članov in mu ni bilo mar, kakšen je položaj drugih strok. Tak deljen trud ne rodi uspeha, uspeh je le v slogi. Učiteljska organizacija, društvo poštinih uslužbencev, železničarjev, sodnikov, sodnih uradnikov, profesorjev, finančnih in carinskih uslužbencev samoupravnih nameščenecv, itd., vse te organizacije so se trudile za izboljšanje svojega položaja. Mnogokrat je ena organizacija priborila svojemu stanu neke bonitete na škodo drugega. Toda vsi so še nekako izhajali, zato ni bilo nevoščljivosti, če je imel en stan nekoliko boljše stališče. Danes pa se prav vsi, tudi tisti stanovi, ki so bili materialno prej nekoliko na boljšem, borijo le za golo življenje.

V tej težki borbi moramo prav vsi pozabiti na vse razlike in eventuelne spore in si moramo tovariški podati roke in priznati, da imajo prav vsi stanovi svoje sončne in senčne strani. Ali se godi postnemu uslužbencu kaj boljše, saj dela od jutra do večera mnogokrat v vlažnih in nezdravih prostorih, dan za dnem, praznik za praznikom, brez odmora? In kako šele železničarju, ki prejema 705 din plače ter v mrazu in snegu opravlja svojo težko in odgovorno službo? Ali se prav za prav ne godi vsem, prav vsem slabo? Da, vsem. Vse nas tlači k tlom silna draginja in nihče od nas si ne more pomagati. Posamezniki in posamezne organizacije nimajo moči, od drugod pa je ne smemo pričakovati. Pomagamo si lahko edino sami! Gospodarske ustanove so se združile v truste in proti njim je posameznik drobna šibica. Proti njim je možna samo borba strnjene organizacije. Podati si moramo roke in združiti vsi: učitelji, profesorji, poštini uslužbeni, železničarji, finančni uslužbeni, samoupravni nameščeneci itd. Izenačiti moramo vse razlike, vsa višja in nižja zvanja ter moramo biti samo eno: zavedni in značajni člani velike organizacije, ki bo zbrala okrog sebe vse državno in samoupravno uslužbenstvo, ne glede na delo, stan in prepričanje. Vse

stanovske organizacije morajo medsebojno sodelovati, se posvetovati in enotno ščititi koristi vseh članov. Zastopati morajo objektivno in nepristranski interese vseh stanov. Naš cilj mora biti: izboljšanje življenjskega stanja vseh 185.477 državnih aktivnih in 155.988 samoupravnih in upokojenih uslužbencev. Vsi člani vseh stanovskih organizacij pa morajo

Prvi slovenski učiteljski koledar

Z novim državnim šolskim zakonom leta 1869, je nastalo med tedanjem slovenskim učiteljstvom novo gibanje za pravice učiteljskega stanja, njegovo veljavo, za izboljšanje gnotnega položaja ter za napredek šole, pouka in za kulturni in prosvetni napredek naroda.

Da to delo tem bolj utrdijo in poglobe, so učitelji začeli ustanavljati učiteljska društva po okrajih in posebej za posamezne dežele. In tako je prišlo do razmaha tudi Učiteljsko društvo za Kranjsko, ki je bilo ustanovljeno že leta 1868, pod geslom: »Združujmo se vsi ljudski učitelji na Kranjskem, da bomo duševno in materialno napredovali, in da se bodo naše domače šole vsestransko boljšale.«

Kako se je tedanje učiteljstvo s polnim idealizmom oprijelo nadaljnega dela, nam priča njegov učiteljski koledar, ki ga je pod uredništvom Andr. Praprotnika izdalo to društvo že za leto 1871. Je to prvi slovenski učiteljski koledar. V njem so priobčene vse tedanje šolske naredbe, šolske oblasti v deželi ter vse tedanje osnovne šole z učiteljstvom. To so bile z redko, redko izjemo enorazrednice, v katerih je poučevalo 302 učitelja in 5 učiteljic. Od vsega tedanjega učiteljstva na Kranjskem žive še trije, in to so: Kavčič Franc v Dev. Mar. v Polju pri Ljubljani, tedaj učiteljski voditelj enorazrednice v Dragatušu in Beli Krajini. Ima že 94 let, a je za svojo starost še zelo čil duševno in telesno. Drugi je Majer Josip v Ljubljani, tedaj učiteljski voditelj enorazrednice v Stični na Dolenjskem. Dolgo dobo je služboval v Ljubljani in nazadnje je bil upravitelj šole na Ledinu. Moč, prav za prav je ostal fant vse življenje, ima že 88 let. Kljub temu ga je vedno opaziti na ljubljanskih ulicah. Oba uživata pokoj že okrog trideset let. Zadnji, tretji, je pa Janko Žirovnik, živeč v poklju v Kranju. On tedaj še ni bil učitelj, pač pa gojenec prvega letnika ljubljanskega učiteljskega, ki je takrat imelo le tri letnike. Kljub 84 letom je telesno in duševno še mladeniško prožen.

Med tedanjim učiteljstvom se je nahajal starejšemu učiteljstvu dobro znani Zima Janez, koroški rojak, tedaj še Slovenec, a je kmalu na to postal eden najhujših nemškutarjev ter se prekrstil v »Sima Johana«. Bil je sicer zelo sposoben in svojem poklicu, a po svoji fiziognomiji in občevarju nesimpatičen. Umril je še pred 40 leti v Gorici, kjer je iskal ozdravljenja.

V rubriki za opazke navaja avtor koledarja Andrej Praprotnik za vsak mesec kratke

to težnjo podpirati — v moralnem in materialnem oziru. Postati moramo vsi eno, biti enotni in složni ter odkritosrečni in značajni tovariši. Boriti se moramo vsi za enega in eden za vse. V teh viharjih in težkih časih mora biti naše najvišje geslo: V slogi je moč!

pedagoško-didaktične smernice in kratka navodila za pouk v navedenem mesecu. Tako se glasi navodilo za januar sledeče:

»Ktere podučne knjige in časopise bodeš bral v tem letu? Ali bereš »Uč. Tovarša«? Vedi, da je čas drag zaklad, kterega nikoli ne smeš zamujati. V šoli pa misli, da je pozimi šolski poduk naj boljše seme za poletni sad. Tudi premišljuj, ali si s šolskim podukom na pravi poti, ali ne. — Ali skrbiš, da navadnemu šolskemu nauku tudi še kaj drugega potrebnega in koristnega vpletaš in privedeš, da je ves poduk bolj nov, mikaven in tečen? — Ali imaš sadna drevesca dobro povita, da ti jih zajec ne bo pokvaril? Sadne peške pridno nabiraj! Če imaš čebele, vari, da miši ne pridejo do njih, — pa tudi skerbi, da bodo dobro odete. — Tice nimaj kaj jesti; potresi jih včasih kaj zernja; pa tudi otrokom jih priporočaj.

Šolsko izbo večkrat prevettri, da bo v nji dobra sapa. Na koncu meseca pohvali učence, kteri so ves čas pridno hodili v šolo, se lepo obnašali in pridno učili. Vse tvoje djanje naj vselej izvira iz pravega, blagega namena.«

Poleg drugega je obsegal koledar tudi vabila za pristop v Društvo v pomoč učiteljem, vdovam in njih sirotam na Kranjskem z navodilo novih pravil. — Društvo je bilo ustanovljeno 1860. Dalje za vstop v Učiteljsko društvo za Kranjsko s pripombo o pomenu združevanja. V imeniku učiteljstva navaja v rubrikah tudi število članstva teh dveh društev. Prvo Vdovsko društvo je imelo 96 članov, a drugo, deželno 102 člana.

Učiteljsčnikov je bilo 1. 1870./1871. v vseh treh letnikih 33. In od teh živi samo še tovariš Janko Žirovnik.

Bil je to prvi učiteljski koledar z učiteljskim šematizmom. Natisnila ga je tiskarna Jož. Rudolfa Milica, ki je imela svoje prostore na Starem trgu. Drugo leto koledar ni več izšel, najbrž zaradi prepričlega števila odjemalcev, in se zato niso mogli kriti stroški in drugi tudi zaradi tedanjih šolskih in političnih razmer, kajti med večino o šolstvu odločujočih činiteljev je prevladoval nemškutarski duh in pritisk.

Sledil je presledek petih let, ko je izšel za 1. 1876. seveda nemški šematizem ljudskih šol in učiteljstva na Kranjskem, ki ga je izdalo nemško učiteljsko društvo in katerega urednik je bil v začetku omenjeni Zima Janez, a na tem že Sima Johan.

L. P.

Šolsko zadružništvo

Ta vzgojni problem je pri nas malone novota, dasi tvori, oziroma bi vsaj moral tvoriti sestavni del nove delovne šole, za katero je med osnovnošolskim učiteljstvom vedno večje zanimanje. Vedno bolj si osvajamo njene cilje in metode. Predvsem cilj, ki se ne omejuje na štiri stene, temveč zajema življenje v vsej njegovi resničnosti. Delovna šola, prepletkana še s tako vabljivim metodnim okrasom, je in ostane okostnjak brez krvi in mesa.

Vzgojni cilj s tozadevnim delom pa nam narekuje življenje samo in njegove prilike, v katerih živimo. Današnje prilike pa so take, da nas silijo k neprestanemu in vedno

bolj mrzličnemu umiku v smeri najmanjšega odpora, k umiku proti lastni zaščiti, do katere imamo polno pravico in prav toliko tudi dolžnost kot posamezniki in člani družbe.

Kakšne so naše vsestranske razmere, kakšen zlasti gospodarsko-socialni položaj delovnega ljudstva? To vprašanje se nam neprestano vsiljuje, ker je prav v njem prvenstvena klica našega celotnega izživljanja. To poglavje se dnevno obravnava z vseh mogočih vidikov v družinskih krogih in javno, tiho in glasno; to je osiše naših razgovorov, razprav in kritik, kar pomeni, da se družbino kolesje ne vrti v redu. Zato tudi ni nobena olepšanica, če nazivamo sedanje stoletje s pritožbo proti učiteljici Marjeti Pokoren, ker se ji je pri pouku odpel zgornji gumb. Prijava je bila zaključena: Iz vsega navedenega je razvidno, da je učiteljica Marjeta Pokoren v navedenem oziru skrajno lahkomišljena in da šolsko vodstvo ne posveča dovolj pozornosti moralni vzgoji otrok. Pričakujemo primernih ukrepov, da se zadosti užaljenemu moralnemu čutu.

Cetrtek, dne 16. oktobra n. l. Uradna inspekcija. Zaslisevanje učencev v zadevi učiteljice Marjete Pokoren in tuuradnega šolskega vodstva.

Petek, dne 17. oktobra n. l. Petek pométi slab dan. Takšen nesrečen dan sem imel jaz danes. Vrag si ga vedi (pomotoma sem izustil to grdo kletvico), kako sem zašel od vseh strogo začrtanih predpisov in vsakodnevnih kmetskih uporabnosti na razgovor: Boj Jugoslovanov za osvoboditev in zedinjenje.

Poslušali so z odprtimi usti. In potem, desetkrat sem moral povedati kaj je svoboda. Da razlikujemo narodno, versko, osebno svobodo, svobodo govora, dela v šoli.

Ne vem ali so razumeli kaj je svoboda. Prvič so slišali to nevarno besedo. Bili so bolj mirni kot sicer, čeprav nisem demokratizacije šole prav nič oviral.

Vendar se bojim...

Sobota, dne 18. oktobra n. l. Danes je prišlo k pouku tudi kakšnih 10 staršev, kar jim dovoljuje zakon. Mirno so stali zadržani in poslušali. Jaz sem govoril o lepoti naše vasi, o dobri hrani našega kmeta, posebno vodstva, mogočno in zanosito sem poudarjal kmetski duh našega naroda.

Stali so in čakali. Končno pristopi k meni očanec Puntar in pravi: »Včeraj ste pripovedovali nekaj drugega. Fant je bil ves navdušen, pa smo še mi prišli.«

Iz dnevnika učitelja Rogača

Niso še utihnili zvonovi zmagovalnih dni, ko je narod praznoval uresničenje stoletnih želj voditeljev naroda, in niso bila še sneta bāndera in zastave, ki so vihrale na vseh koncih in krajih mile domovine, ko so že mili domovini zidali trdnjave in častitljive temelje v dvorec resnice in pravice.

Od prvega udarca nove zgodovine je zasedalo zastopstvo pohljevna ljudstva in narod si je po njih sam sebi koval svetlejšo in milejšo bodočnost. In besede, ki so jih govorili požrtvovalni vodniki, je pozlel ves narod, da je bila to resnična in samonikla njegova volja. Milo so doneli zvonovi in vihrale zastave in narod se je klanjal novi slavi in blesteči usodi mile domovine, ki je plavala v varnih rokah njegovih varuhov.

Besede njegovih voditeljev so prerodile vas in mesto, so se porodile v čistem viru očiglednih koristi in oznanila moči in slave so drhtela iz kraja v kraj, od enega konca domovine do drugega, s hriba v dolino in v breg in v polje, in naznanjala vsakomur, da je prišel čas pravice, ki se je spočela v vrstah njegovih prvoborilcev.

Sreča domovine pa je zahtevala pred vsem srečo narodne šole in njenega učitelja. Tema je bila posvečena največja skrb narodnega zastopstva, ker je vrag v letih lakote obilo zasejal na rodovitno prosvetno in šolsko polje.

Jernej Tolkač, narodni zastopnik in prekupčevalec na drobno in debelo, znameniti izvedenec za prosvetna vprašanja, vzgojna in učna načela, je predložil visoki zbornici za-

konski osnutek za sodobnejši pouk in demokratizacijo šolske uprave:

§ 1. Šola je ljudska ustanova, ki naj služi volji naroda, izraženi v njegovem zastopstvu. Zastopstvo ni dolžno nikomur odgovarjati za ukrepe pedagoške ali upravne narave.

§ 2. Ker je večina naroda oratarskega stanu, se bo šola preobrazila v pripravljalnico za poljska dela. Pouk naj bo praktičen, teorija naj se opušča. Goji naj se starinski duh pradedov in s posebnim uvaževanjem uporablja njihovo poljsko orodje. Modernizacija je škodljiva kmetski miselnosti in napredku vasi.

§ 3. Učitelj je odgovoren krajevemu šolskemu odboru, ki ga imenuje narodno zastopstvo. S tem pride do izraza demokratizacija našega šolstva. Učitelje nastavlja, povišuje in odštevja ali upokojuje krajevni šolski odbor.

§ 4. Uvaja se celibat. Učiteljice se uniformirajo, obleka iz črne rasevine, tesno zapeta 1 cm pod brado. Dolžina krila do gležnjev. Prekrški se kaznujejo po zakonu o nemoralu.

§ 5. V svrhu višje demokratizacije in lepših vzgojnih uspehov, se uvaja nadzorstvo učencev nad učitelji. Šiba se pa more uporabljati po mili volji, če ne ugovarjajo starši.

§ 6. Plača je v naravi. Določil jo bo krajevni šolski odbor z ozirom na zanesljivost in pripadnost učitelja. V slabih letinah se more črtati in naj živi učitelj na svoje stroške.

Zakonski osnutek, ki je bil plod vsestranskih prešetanj, je bil s smehom in ploskanjem soglasno sprejet.

— o —

Tako se glasi uvod v dnevnik učitelja Rogača. Zal je zob časa razušil mnogo dragocenih in koristnih spominov, pa je tudi močno razdelal dnevnik ubogega učitelja Rogača. Ohranilo se je samo še nekaj naslednjih li-

